

2. WOJNA TRZYDZIESTOLETNIA – NOTATKA

1. Przyczyny wojny

a) narastanie konfliktów międzynarodowych w Europie w XVI w. spowodowane:

- rywalizacją mocarstw w Europie Środkowej na terenie: Prus, Inflant, Rzeczypospolitej (walka o dominację nad Morzem Bałtyckim), Węgier (walka między Habsburgami i Turcją o panowanie nad Węgrami)
- rywalizacja między krajami katolickimi i protestanckimi np. uniezależnienie się protestanckich Niderlandów od władzy katolickiej Hiszpanii
- walka o hegemonię w Europie w XVI w. między dynastiami: Habsburgów (rządzili Niderlandami, Hiszpanią, Rzeszą Niemiecką) i francuskich Walezjuszy. Przykładem tej rywalizacji są długoletnie wojny o państwa włoskie między Habsburgami a Walezjuszami, zakończone zwycięstwem Habsburgów.
- wzrost znaczenia Szwecji – Szwecja była nowym mocarstwem (protestanckim) w rejonie Morza Bałtyckiego

b) wzrost napięcia w Rzeszy Niemieckiej

- kontrreformacja, w drugiej połowie XVI w. miała na celu nawrócić jak najwięcej protestantów. W Niemczech pojawił się strach przed rekatolizacją – protestanci obawiali się przymusowego nawracania na katolicyzm
- książęta protestanccy obawiali się, zniesienia postanowień pokoju w Augsburgu z 1555 r. („czyj kraj tego religia”), który zapewniał pokój religijny w Niemczech i był przyczyną podziału krajów niemieckich na katolickie i protestanckie. Obawiano się również, że książęta będą musieli zwrócić Kościołowi majątki, które sekularyzowano (zeświecczono i upaństwowiono).
- książęta, zarówno katolicy jak i protestanci, obawiali się wzmocnienia władzy centralnej – cesarskiej. Trzeba pamiętać, że Rzesza Niemiecka podzielona na ponad 100 państw, wchodziła w skład Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego, na czele którego stał cesarz. Jego znaczenie od XIV w. znaczenie osłabło w Niemczech; stał się on praktycznie władcą tytularnym. Od kiedy władza cesarska spoczęła w rękach Habsburgów, rozwijali oni głównie swoje ziemie dziedziczne – tak powstało Cesarstwo Habsburgów (późniejsze Cesarstwo Austriackie).
- na początku XVII w. powstały dwa obozy:
 - ✓ 1608 r. – protestancki tzw. **Unia Protestancka** (Francja, która chciała rozerwać sojusz państw habsburskich; Szwecja, Niderlandy i Dania)
 - ✓ 1609 r. – obóz katolicki tzw. **Liga Katolicka** (Habsburgowie, Hiszpania)

c) kraje Europy Zachodniej przyjęły wybraną orientację – protestancką lub katolicką. Europa została podzielona, co pozwoliło na późniejsze umiędzynarodowienie konfliktu, który początkowo wybuchł na obszarze Cesarstwa Habsburgów.

d) bezpośrednią przyczyną wojny był konflikt między protestanckimi Czechami (Czesi od XIV w. wyznawali husytyzm), a Habsburgami.. Królestwo Czech wchodziło w skład Cesarstwa Habsburgów. Był to jednak kraj o dużej ilości protestantów. Na początku XVII w. cesarz zagwarantował protestantom czeskim wolność wyznania (list majestatyczny). Ponieważ gwarancje te zostały złamane doszło do defenestracji praskiej (1618) – wyrzucenia przez okno zamku na Hradczanach, namiestników cesarza Macieja I. Wydarzenie to zapoczątkowało wojnę antyhabsburską w Czechach – pierwszy etap wojny trzydziestoletniej.

2. Przebieg wojny trzydziestoletniej 1618 – 1648

a) wojna w Czechach 1618 – 1620

- przyczyny:
 - ✓ złamanie przez stronnictwo katolickie (tzw. partia hiszpańska) zobowiązań wobec protestantów, zawartych w tzw. *Liście Majestatycznym* cesarza Rudolfa II z 1609 r. Gwarantował w nim protestantom wolność wyznania i swobodny rozwój narodowej religii czeskiej. Chęć zlikwidowania zborów protestanckich w dwóch miastach była pogwałceniem Listu Majestatycznego.
 - ✓ tzw. **defenestracja praska** – 23.05.1618 r. Czesi wyrzucili przez okno zamku na Hradczanach namiestników cesarskich – Wilhelma Slavata i Jarosława Martinica.
- przebieg powstania czeskiego:
 - ✓ Anglia i Palatynat Reński udzieliły Czechom poparcia dyplomatycznego, natomiast Siedmiogród i księstwa śląskie poparły powstanie czeskie i udzieliły Czechom pomocy militarnej
 - ✓ 1619 r. – śmierć cesarza Macieja Habsburga. Nowym cesarzem został Ferdynand II. Czesi nie uznali nowego cesarza i ogłosili jego detronizację. Oferowali tron palatynowi reńskiemu Fryderykowi V.
 - ✓ 1619 r. – gospodar Siedmiogrodu **Gabor Bethlen** obległ Wiedeń. Oblężenie zostało przerwane dzięki oddziałowi **Lisowczyków** wysłanych przez Zygmunta III Wazę.
 - ✓ 3.07.1620 r. został zawarty układ między Unią, a Ligą zgodnie z którym Liga zobowiązała się nie atakować Palatynatu Reńskiego, a Unia zobowiązała się nie pomagać Czechom.
 - ✓ 1620 r. do Czech wkroczyła armia bawarsko – cesarska.
 - ✓ **8.11.1620 r. klęska powstańców czeskich w bitwie pod Białą Górą** kończy powstanie czeskie
- skutki:
 - ✓ śmierć najwybitniejszych przywódców i działaczy opozycji,
 - ✓ konfiskata majątku powstańców i protestantów, które zostały przekazane w ręce szlachty austriackiej i Kościoła katolickiego,
 - ✓ zniesienie Królestwa Czeskiego, które od tego momentu stało się prowincją Cesarstwa Habsburgów, straciło prawo do wyboru własnych władców i samorządów terytorialnych,
 - ✓ emigracja czeskich protestantów,
 - ✓ zmniejszenie liczebności ludności Czech i jej germanizacja,
 - ✓ zajęcie Palatynatu Reńskiego przez wojska cesarskie.

b) duński okres wojny 1622 – 1629 – w okresie tym sukcesy odnosił obóz katolicki

- 1624 r. – Anglia, Francja, Niderlandy zawarły układ antycesarski, do którego przystąpiły Siedmiogród, Palatynat Reński i Dolna Saksonia.
- 1625 r. – Dania stanęła na czele Unii Protestantckiej. Jej królem był Chrystian IV . Był to okres niekorzystny dla obozu protestanckiego. Armie Ligi Katolickiej, dowodzone przez **Wallensteina i Tillego** pokonały armie Palatynatu i Danii:
- 1626 r. – armie Ligi wkroczyły do Dolnej Saksonii,
- 1627 r. – armie Ligi zajęły Holsztyn i Jutlandię
- 1629 r. – pokój w Lubecie między Danią a Cesarstwem – Dania odzyska swe posiadłości w zamian za nie ingerowanie w wewnętrzne sprawy Rzeszy Niemieckiej. Na skutek tego układu Dania wycofała się z wojny.

c) szwedzki okres wojny 1630 – 1635

- 1630 r. – sojusz antycesarski obejmował : Francję, Anglię, Dolną Saksonię, Brandenburgię, Niderlandy, trzy miasta włoskie, Szwecję, która stała na czele tego obozu od 1631 r.
- wojska szwedzkie, dowodzone przez króla Gustawa II Adolfa, wylądowały w Peenemünde na Wyspie Uznam;
- 1630 – 1631 – sukcesy odnosił obóz protestancki:
 - ✓ Szwecja zajęła część Pomorza i Meklemburgię,
 - ✓ wojska Dolnej Saksonii wkroczyły do Czech,
 - ✓ Pomorze Szczecińskie uznało zwierzchność króla szwedzkiego.
- 1632 r. – armie katolickie dowodzone przez Wallensteina zajmują Dolną Saksonię,
 - Gustaw II Adolf zginął w bitwie pod Lützen, co znacznie osłabiło obóz protestancki.
- 1633 r. – do działań wojennych włącza się po stronie protestantów Francja, zajmując część Alzacji i Lotaryngię, należące do Rzeszy,
- 1634 r. – armia szwedzka zostaje rozbita w Bawarii, co zniechęca do walki część krajów Rzeszy,
- 1635 r. – układ pokojowy między Dolną Saksonią a Cesarstwem.

d) francuski okres wojny 1635 – 1648

- 1635 r. – Szwecja i Francja zawarły sojusz, skutkiem czego Francja wypowiedziała wojnę Hiszpanii. Obóz antycesarski (protestancki) obejmował: Francję, Szwecję, Niderlandy, Siedmiogród, Sabaudię.
- w początkowym okresie wojska obozu protestanckiego ponoszą porażki – Francja we Włoszech i w Niderlandach; co więcej armie katolickie wkroczyły do Francji i zagroziły samemu Paryżowi (1636)
- 1636 r. – początek rokowań między Hiszpanią a Niderlandami, spowodowanych niepowodzeniami obozu protestanckiego.
- 1637 – 1640 – nastąpiła zmiana sytuacji europejskiej spowodowana:
 - ✓ śmiercią cesarza Ferdynanda II (w 1637 r. Ferdynand III objął tron),
 - ✓ wkroczeniem Szwedów do Czech (1638 r.)
 - ✓ klęską floty hiszpańskiej w walce z Holendrami (1639 r.)
 - ✓ rozpoczęciem działań wojennych przez Jerzego Rakoczego, księcia Siedmiogrodu (1640 r.)
- 1641 r. – Ferdynand III rozpoczął rokowania pokojowe.
- 1642 – 1648 – podczas trwania rozmów dyplomatycznych walki trwały nadal:
 - ✓ wojska francuskie pokonały armię hiszpańską w Niderlandach i wkroczyły do Luksemburga (1643 r.)
 - ✓ Szwedzi opanowali Czechy i zagrozili Wiedniowi (1645 r.), a następnie wkroczyli do Saksonii, która w ostatnim etapie wojny walczyła po stronie cesarza.
 - ✓ wojska szwedzko – francuskie zajęły Bawarię.

3. Skutki wojny.

a) Wojnę zakończył **pokój westfalski w 1648 r.** Podpisano wówczas traktaty pokojowe między Francją i Cesarstwem oraz między Szwecją, a Rzeszą Niemiecką:

Traktaty westfalskie – dokładnie

Pokój między Francją a Cesarstwem w Munster 24.10.1648	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uznano prawa Francji do 3 biskupstw: Metz, Toul, Verdun, ▪ Habsburgowie zrzekli się na rzecz króla Francji praw patrymonialnych do swych posiadłości w Alzacji (landgrafstwa Dolnej i Górnej Alzacji, 10 miast Rzeszy w Nadrenii) ▪ Habsburgowie uznali prawa Francji do miejscowości Pignerol we
---	---

	Włoszech.
Pokój w Osnabruck: ▪ Szwecja, Brandenburgia ▪ sprawy wewnętrzne cesarstwa i Rzeszy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podział Pomorza: Szwecja uzyskała Pomorze Zachodnie ze Szczecinem oraz Wyspy Uznam Wolin i Rugię. ▪ Szwedzi otrzymali również biskupstwa (sekularyzowane) w Bremie i Verden oraz port w Wismarze (rekompensata za Pomorze Wschodnie z Kołobrzegiem) . ▪ Elektorowi brandenburskiemu przypadł Pomorze Wschodnie z Kołobrzegiem oraz biskupstwa w Minden i Halberstadt oraz arcybiskupstwo w Magdeburgu oraz biskupstwo w Kamieniu (rekompensata za Pomorze Zachodnie). ▪ Książęta uzyskali niemal pełną suwerenność – posiadali prawo zawierania sojuszy i traktatów bez zgody cesarza. ▪ Wszystkie zmiany stanu posiadania, które nastąpiły na skutek reformacji (do 1624 r.) będą utrzymane w mocy. ▪ Odstąpiono od zasady „czyj kraj tego religia”. Wprowadzono wolność wyznania kalwińskiego, luterańskiego bądź katolickiego pod warunkiem wypełniania obowiązków wobec władcy . ▪ Cesarz ogłosił amnestię i przywrócił posiadłości tym, którzy je utracili wskutek wojny.
Pokój w Hadze między Hiszpanią a Holandią 30.01. 1648 – został ratyfikowany w Munster	<ul style="list-style-type: none"> ▪ król Hiszpanii formalnie uznał niepodległość Zjednoczonych Prowincji Niderlandów. ▪ Zjednoczone Prowincje uzyskały nowe terytoria zdobyte podczas wojny: Brabant, Flandrię, Limburgię. ▪ Ujście Skaldy pozostało zamknięte dla żeglugi – skazanie Antwerpii na upadek.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uznano niezależność Konfederacji Szwajcarskiej

b) inne następstwa i znaczenie wojny

- Liczne kraje Europy Zachodniej i Środkowej legły w gruzach, doszło do wyludnienia wsi i miast, co doprowadziło do poważnego kryzysu gospodarczego (upadek handlu, rzemiosła i rolnictwa)
- Wojna trzydziestoletnia zakończyła dominację Hiszpanii i dynastii Habsburgów w Europie – rozpoczął się wzrost znaczenia Francji i Szwecji, które stały się mocarstwami
- Usankcjonowano rozbięcie Rzeszy – od tej pory mówimy o Cesarstwie Habsburgów (Austria, Styria, Kraina, Czechy, Słowacja, Węgry, Tyrol) jako o samodzielnym państwie. Idea Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego przestaje istnieć.
- Nastąpił upadek kultury i oświaty, zwłaszcza czeskiej, wskutek wymordowania szlachty czeskiej w bitwie pod Białą Górą (1620).